

[...]

megállapítása is: „a költészet hagyományos eszközei alkalmatlanok a szétesett világ és a belső fájdalom kimondására. Fölerősödik a költészet depoétizálásának folyamata [...] a mű nyitott, [...] üzenete az olvasatokban formálódik meg [...] egyre inkább az egyetlen, tagolatlan pulzáló egész képét ölti magára, folyamatosan alakuló monstre vállalkozás lesz, amelyet csak abbahagyni lehet, de befejezni nem.” Így születik az „egyfajta narratív versbeszéd”; vagy amint a költő barátját, Cselényi Lászlót is idézi: a „versesszé”; illetve ahogy a költő állapítja meg naplójában készülő írásáról: „versglossza”.

Ha a férfikor nincs is jelen a világban, de a „mittelség” szétbontott-bomló pszeudoköltészete után a *Henye verbéna* című verssel (*Csatavirág [Lét-dalok]*) fémjelezhető a mégiscsak-újboldi hangmegtalálás: a verbéna neve ellenére is egyszerű gyógynövény, kerti vasfű; a latinban: 'zöld ág', kultikus célra szedett babér-mirtusz-olajág. Már látjuk benne a koszorút. Az alkotó költői szövegtermés játszó értelmezésként azonban tényleg magában hordozza korszakunk „henye diadalságát”; és (!) a depoétizált-szétesesszéizált-elprózaizált-összevisszajátszott mitt-álköltészetére: a gyógyírt. Henye verbéna: a felhangzó versek (!) hangjukban (van hangzásuk!) is gyógyítanak. Még akkor is, ha „a világ agapéval hárit, szeret” (*Henye verbéna*). És ha: „S látod: új homlokot metsz az égnek / egy más kéz – telik a más föld vésete / más gonddal, mozdulnak más nyelvek, én-ek – / s másul a képzelő én történése: te.” (*Jelenés*)

Mindezek körbeérő tükrében: hiányzik (görbül-csonkul) ebből a folyton váltogató-válogató *gesztus-költészet* legújabb kötetmegnyilvánulásából a *Férfikor* kezdete, a kezdő gesztusok, valaha-egy időben ágálnak ható, mégis-közvetlen tisztasága.

II.

Tőzsér naplóírói hitvallása – „...élesen vág belém a felismerés: a napló a legmagasabb gondolkodási-közlési forma, teljhatalom” – már magában hordozza az *újrateremtői gesztust* is. A napló egyik nagy értéke, ahogy kortársakat, „eleven embereket boncol”. Költők, elbeszélők-írók, gondolkodók, de szakdolgozatot termők is „terítékre” kerülnek a boncasztalon. Irodalmi naplóhoz illőn (hiszen a közzététel mégiscsak közeseemény) csekély indulatissággal tárulnak elének ezek a sorok – még ha az

esetleges és természetszerű hiúság ott bujkál is a sorok között (akár az egyik legközelebbi „harcostárs”, Cselényi László iránti is), valahogy mindig fontosabb lesz a költőség elhivatottságából következő (nyelvben, nyelvben élő ember más nem is tehet Tőzsér szerint) „szakmai” szempont. Például többször is elismerő szavakkal szól „a bölcséleti indíttatású író” Kertész Imréről – de azonnal csak eszmei-gondolati értéké válik a regényíró teljesítménye, ha következetes (ha nem is kellően szigorú!) irodalmi, vagyis nyelvépítői irányokból vizsgálja írásművészetét Tőzsér: „a filozófia kilúgozott, fogalmi nyelvét történetmondásra is alkalmassá tudja tenni. Ugyanakkor és ugyanezért viszont nemigen érdekli a nyelv képi rétegeinek valóságtartalma.” Nem robbannak és robbantanak ezek a szavak: viszont mégiscsak szakmai bírálatként hangoznak föl. Ez az a írói-kritikus alapállás, amellyel értékén lehet mérni minden alkotást: jelen esetben – irodalmi alkotásról lévén szó – a nyelvépítkezés minőségének megítélésé irányából.

„Boncolni” csak őszintén lehet. A költőnapló poétizáltan utóboncolva és újraalkotva tudott őszintének maradni. Sokszor a hiúság-félsz és erősz körül forog az emberelme. Hiszen ekörül forog a világ. Tőzsér elismerő megállapításai mentén néha úgy érzi, hogy „megelőzik”: Oravecz Imre *Halászóembere*, Cserna-Szabó *Fél négye* kapcsán – a faluról oly kendőzetlen naturalizmussal írni, a testi nedvekről írni... Sok ismert-elismert író mint irodalomszervező vendégül lát-

va Pozsonyban, „róluk” gondolkodva: tapasztalhatjuk a tudatos szellemi reflektálás örökös igényét a költőben. Esterházy, Nádas, Balassa, Margócsy, Kukorelly, Parti Nagy, Petri, Orbán... Még lehetne folytatni a sort. Tőzsérben mintha nagyobb lenne a befogadási készség, mint a világ felől az ő elfogadása. Néha „vitába” száll bizonyos kultúrnezetek képviselőivel. Babarczy Eszterrel, Margócsy Istvánnal, „akik Petőfit nem tudják elképzelni önmagával azonos, nagy személyiségnek... ..A legmaibb, a posztmodern kommunisták által manipulált tömegembert vetítik vissza 150 évvel korábbra.” Ismer kisszerűségeket. Hrabalról – korai verseinek fordítójaként is – megjegyzi, hogy anekdotizmusa mily megfelelő a magyar irodalomolvasó közeg elvárásainak: már szinte magyar írónak tekintjük. **Eörsi István** *Othello*-fordításáról tett megállapításai igen leleplezők az úgynevezett posztmodern értékszemlélet igencsak csúszós-sikamlós talajáról: „A cinikus pesti szleng pedig egyszerűen nem alkalmas a brutális megérezkítésére.” „És hát” a harmadikság gondja. A Heller Ágnes felvetette zsidóság pária-parvenü kettősséget Tőzsér továbbvetítette a kisebbségi sors általános érvényű igazságaként saját léthelyzetére: önmagát is „harmadiknak” gondolva. Ez a talán legnagyobb életkérdés naplóhoz illően, heteken átfonódva, új és új alakban bukkan föl.

Szimptomatikus ebben a kérdésben, amikor felhangzik egy legközvetlenebb és legtermészetesebb költői naplónagy Alexa Károly irodalomkritikusi munkája kapcsán – egyrészt vallja, volt idő, amikor úgy érezte a költő, bárcsak versei a neves kritikus éjjeliszekrényén nyugodnának, hisz ő az az érzelmileg (*népnemzeti*) és tudatilag is (a világ elvárásainak megfelelő *paradigmatikus tudással* bíró) szakember, akinek az értésére vágyhat egy költő: „...ő az az írástudó, akiben jelen kell lennem...”. De ha az előbb említett két sajátosság egybeér, akkor mégis fenntartásai vannak Alexa hagyományos személyiségfelfogásáról („amely szerint az irodalmi alak akkor hiteles, ha az alkotó személyiségével szavatol érte!”). Itt válik el a bor a víztől. Mint ahogy Tőzsér többször visszaemlékezik (!) olyan élethelyzetekre, amikor egyesek szembesítőleg szólították fel: valljon színt, hová is tartozik. Ez a *harmadikság* gondja: újból és újból előtűi fejét a kérdés!

A napló történelmi fejtegetései mindig a kisebbségi lét szorítottságából is adottan „többet látó” emberi léthelyzetből fogalmazódnak meg: ez az egészen kor-szerű tudat – a *kisebbségben-lét* – ugyanúgy biztosíthat nagyszerű ránézni akarást és értelmezni tudást az emberiség történelmi sorskérdéseire, mint ahogy egy nagy nemzet tagjának lenni is adhat igencsak szűken (el-le)látást. A régi magyar irodalom meditatív kutatójának felfedezés alapú tudása mindig ad olyan történelmi tapasztalatot, amellyel közép-európai, sajátosan magyar intuíciójú „Mittel-észlelettel” átláthatók a világtörténelmi sakkjátszmák. „Csupa vérzés, csupa titok, csupa nyomásos, csupa eszelős” magyar történelmi tudatunk nem csupán a sorscsapottság érzékelésére van „ki-érzékenyedve”, hanem a lényegi-reális folyamatok észlelésére is. A költőlet poétikai-ontológiai fejtegetései a naplóban így örökösen át lesznek hatva a közéleti személyiség szemléleti „gondjaival”. Talán összefüggésbe hozható ezzel az alaphelyzettel, hogy a *Négy negyed* című kötet megjelenésekor megjelölt alkotási terek a naplóban is megtalálható területek. Az ötödik terepet pedig – ami talán a „baj” kidolgozása is a testből – így nevezi meg: „drámát tervezek írni [...] a főszereplő pedig a habozó embert kísértő »nem tulajdonképpeni lét«: a társadalom”. Újabb *Adalék a nyolcadik színhez*: a költői-gondolkodói életút szempontjából nem elengedhető kérdése ez a szűkebb-tágabb (magyar-közép-európai) közösségi sorsnak.

Költő-alkotó azonban Erősszal él örök viszonyban: kivételes a nő szerepe a naplóban. Újból és újból felbukkannak „szép”, „szép hangú”, „csinos” avagy régebbi emlékeket ébresztő lányok-asszonyok. Az alkotó ember életében egyáltalán nem kivételes tükre ez Erősz szerepének. A József Attila-i – nem félreértendő és -értelmezendő – „költő szerelme szalmaláng” gondolatra emlékezve: a világ iránti érdeklődés közvetlen fokmérője, miként tűnik elő a nő alakja. Lényegi vallomást olvashatunk a 183. oldalon: „...lecsupaszították ölüket! A költészet utolsó menedékét számolták ezzel föl. Amikor a Paradicsomból kiűzött Éva eltakarta magát [...] akkor született meg a férfiban a költészet. Amit addig látott, azt most sejteni kezdte, és sejtése határtalanabb volt, mint a látás: a nőben kezdte sejteni mindazt, amit a Paradicsommal elvesztett: a halhatatlanságot, a végtelent, felhők mögé húzódozó transzcendenciát.” Az alkotóerő metamorfózisa a világban így nem is lehet meglepő következmény – a költészet femininné válása kapcsán jó százharminc oldallal korábban jegyzi Tőzsér: „...a férfi-princípium, az önmagán túl nyúló szellem, a sejtés, a képzelet s az akarat metafizikája »halt meg«.” S ugyanitt: „A költő meg van győződve róla, hogy nincs költészet, mivelhogy ő már nem ír. Aztán rájön, hogy csak nem olvas. Valójában nem érdekli, amit ma versnek mondanak.” A költői költetlen lét hű tükre ezek a szavak. Nem „egyszerű” írói válságról van szó: „...a szerelem már csak

[...]